

A Propòsit de “Cromwell”, per Mercè Siles

Mercè Siles, historiadora de l'art.

Aprofitant que reprenem les sessions de cinefòrum a Tot Història Associació, m'agradaria parlar-vos d'una pel·lícula, que ja fa uns quants mesos vam veure en aquesta mateixa secció al Pati Llimona. De fet, la pel·lícula em serveix per xerrar d'altres temes o curiositats relacionades, que potser us sonin o no, però que en qualsevol cas m'agrada comentar-vos-les. La pel·lícula és “Cromwell” (1970) del director anglès Ken Hughes (1922-2001) i està protagonitzada per Richard Harris (Cromwell), Alec Guinness (Carles I), Robert Morley, Frank Finlay, Dorothy Tutin i Timothy Dalton.

L'acció de la pel·lícula comença l'any 1640 quan Carles I d'Anglaterra i Escòcia (1600 – 1649) convoca el Parlament, després d'onze anys de no fer-ho, per a recaptar fons per a la guerra contra els escocesos. Els parlamentaris, entre els quals es troba Oliver Cromwell (1599-1658), es neguen a pagar més impostos per sufragar més guerres, les d'Espanya i França encara eren massa recents. Això portarà a una guerra civil anglesa entre els partidaris del parlament i els partidaris realistes, arribant al punt més àlgid de la pel·lícula quan Carles I és acusat de traïdor i és decapitat el 30 de gener de 1649 davant la façana neoclàssica del seu palau de Whitehall. Les regnes del país les passa a controlar llavors Cromwell, militar purità defensor radical del protestantisme calvinista, que va convertir a Anglaterra per primera i única vegada en una república anomenada “Commonwealth of England” (Mancomunitat d'Anglaterra).

“Cromwell” forma part de les típiques pel·lícules històriques angleses dels anys seixanta i setanta com poden ser “Becket” (1964) de Peter Glenville, “Un home per l'eternitat” (1966) de Fred Zinnemann, “El lleó d'hivern” (1968) de Anthony Harvey, “Alfred el Gran” (1969) de Clive Donner, “Ana dels mil dies” (1969) o “Maria reina d'Escòcia” (1971) ambdues de Charles Jarrott. Això és, escollir actors de primera fila pels papers principals, dotar el guió de diàlegs enginyosos i punyents confrontant als personatges verbalment i cuidar especialment l'entorn i el vestuari de l'època. És per això que va guanyar un Oscar al millor vestuari l'any 1970, destacant la transformació a la manera de Van Dyck d'Alec Guinness en el rei Carles I.

La crítica va alabar especialment la interpretació d'Alec Guinness, superbà, però no van opinar el mateix de la de Richard Harris, la qual van trobar massa exaltada. I és que la pel·lícula té més de dues i tres falsedats històriques curioses però que no analitzarem ara, ho deixo pels historiadors. Remarquem només el personatge de Cromwell presentat gairebé com un sant, com un il·luminat amb la raó absoluta. Caldria preguntar als pobres catòlics irlandesos que van patir els seus excessos. La música de Frank Cordell, també ajuda a incrementar aquesta aurèola celestial del personatge. En tot, “Cromwell” és una bona pel·lícula amb una excel·lent fotografia i amb un extraordinari rodatge de les escenes bèl·liques i parlamentàries.

Hem dit que la pel·lícula comença el 1640; dos anys després, el 1642, Carles I el col·leccionista més gran d'art del segle XVII juntament amb Felip IV (1605-1665), rei d'Espanya, interromp la seva frenètica dèria col·leccionista en començar la guerra civil anglesa. Fins aleshores el monarca, que va fer i desfer la seva compilació d'art en un període de vint anys, destinà extraordinàries sumes de diners a fer-la créixer, fet que faria augmentar la seva impopularitat dins d'Anglaterra. Els mateixos privats, els “validos” que anomenem en castellà, fomentaven i consentien aquests excessos, doncs és així com el rei es mantenia distret, aliè a la política i el governador estava més lliure per fer el que volia. Recordem també que a Espanya el comte duc Olivares va fer construir el palau del Retiro el 1632 perquè Felip IV tingués un aparador a on exhibir els seus trofeus artístics.

Carles I, que es convertí en Príncep de Gal·les el 1612, a la mort per tifus del seu germà gran Enric Frederic, va estar molt influenciat per George Villiers, I Duc de Buckingham, col·leccionista d'art i favorit

del seu pare, el rei Jacob VI. El 1623 el futur rei Carles I (va ser coronat el 1625) viatja a Espanya amb la intenció de contraure matrimoni amb la germana de Felip IV, Maria Ana (1606-1646), però el matrimoni no es va celebrar per les diferents religions dels contraents. Aquesta estança de mig any a la cort espanyola va ser determinant pel seu posterior interès per l'art doncs entra amb contacte amb la millor recopilació d'art de les hores a Europa: escultures, orfebreria, tapissos, miniatures, llibres i per descomptat pintures, l'art per excel·lència del segle XVII. A Espanya coneix els mestres italians i particularment l'interessen els càlids colors dels pintors venecians. És per això que quan va marxar, Felip IV li va regalar aquestes dues pintures de Tiziano: "Carles V amb un gos" i la famosa "Venus del Pardo", una de les pintures preferides de Felip III, salvada miraculosament de l'incendi que es va produir el 13 de març de 1604 al Palau del Pardo.

El 1627 Carles I compra en bloc, per una xifra irrisòria, la fabulosa pinacoteca dels Gonzaga, ducs de Màntua, per sufragar els problemes econòmics que patien en aquell moment. Dins d'aquest grup s'inclouïa "Els triomfs de César" d'Andrea Mantegna a més d'obres cabdals de Rafael, Andrea del Sarto, Correggio i Tiziano. Va anar enriquint la seva col·lecció amb regals de nobles anglesos i dignataris estrangers, desitjosos de guanyar-se el seu favor, i a més va ser mecenes dels pintors Peter Paulus Rubens, que estava a la cort anglesa el 1629, i d'Anton Van Dyck que va ser nomenat pintor del rei el 1632.

Les millors pintures de la col·lecció del monarca s'exhibien als palaus londinencs de Saint James i de Whitehall. És en aquest darrer palau, on Carles I va manar a Rubens decorar els sostres del famós Banqueting House, la sala dels banquets i les festes que va ser dissenyada per Iñigo Jones el 1619. No cal dir que la iconografia emprada era l'exaltació de la monarquia. Del Palau de Whitehall ara només queda, precisament, el Banqueting House, al ser un edifici aïllat dins del recinte. Un incendi va destruir completament l'edifici el 1698.

Detall de les pintures de Rubens del Banqueting House.

Varen ser aquestes pintures, de les quals Carles I estava molt orgullós, les que va voler mirar per darrer cop abans de sortir al pati cap a la forca.

Catxipanda, Diari no diari d'Història

Revista online de Tot Història Associació Cultural

Mort el rei, la manera de sufragar els deutes contrets per l'Estat i la corona és posar immediatament a subhasta les col·leccions reials i Cromwell així ho va fer. Mil cinc-cents pintures així com tapissos, escultures i objectes d'ornament van ser venuts a la famosa "Almoneda de la Commonwealth" que va durar del 1649 al 1654. La col·lecció va quedar totalment dispersada i Espanya en va sortir força beneficiada. L'ambaixador d'Espanya a Londres, Alonso de Cárdenas, va fer unes molt bones negociacions per a Lluís de Haro, marquès de Carpio, favorit de Felip IV substituït d'Olivares, i va adquirir a la subhasta pintures d'una qualitat extraordinària. Aquestes són "El trànsit de la Verge" de Mantegna, "El lavatori" de Tintoretto, "Moisès salvat de les aigües" de Veronés, "Sagrada Família" anomenada "la Perla" de Rafael i "Autoretrat" de Durer. Lluís de Haro regalarà a Felip IV tot el lot de les apreciades pintures, les quals encara podem contemplar al Museu del Prado a on van quedar dipositades el 1821 juntament amb la resta de les col·leccions reials.

El Trànsit de la Verge Mantegna (1462)
(1498)

Autoretrat de Durer

El Lavatori de Tintoretto (1548)

Moisès salvat de les aigües de Veronés (1580)

La Perla de Rafael (1517)

El quadre de "Carles V amb el gos" va tornar de nou a Espanya, no així "la Venus del Pardo", que va ser adquirida pel Cardenal Mazzarino i portada a París per formar part de les col·leccions reials de Lluís XIV i passar després al Louvre.

El 2002 es va presentar l'exposició "La almoneda del Siglo" al Museu del Prado sota la direcció dels

historiadors John Elliott i Jonathan Brown a on es van poder reunir una seixantena d'obres d'art que havien estat de Carles I, i enguany a La National Gallery de Londres s'han reunit unes 150 obres de la col·lecció del monarca sota el nom de "Carles I, rei i col·leccionista".

Si encara no n'heu tingut prou i voleu submergir-vos més en aquesta època, teniu l'oportunitat de veure l'òpera "I Puritani" del compositor Vincenzo Bellini (1801-1835) que justament obrirà la present temporada d'òpera al [Gran Teatre del Liceu](#).

"I Puritani" va ser estrenada el 1835 al Théâtre des Italiens de París i a Barcelona un any més tard al Teatre de la Santa Creu. El llibret de Carlo Pepoli (1796 - 1881) narra els dramàtics amors d'Elvira i Artur en mig de la guerra civil anglesa, però el relat és força confús i poc creïble, fet que ja m'he trobat en més òperes. No obstant sempre podreu gaudir de les famoses àries "O rendetemi la speme" i "Vien diletto, è in ciel la luna" quan Elvira embogeix en creure que ha estat abandonada per Artur. Per la xarxa la podeu trobar cantada per Maria Callas qui va fer renéixer precisament el "bel canto" amb el seu innat talent vocal i dramàtic, i va tornar a donar vida a heroïnes que havien estat oblidades del món de l'escena i de l'òpera.

Referències

Brockliss L., i Elliott J. (1999). *El Mundo de los Validos*. Madrid: Taurus.

Brown J., i Elliott J. (1985). *Un Palacio para el Rey*. Madrid: Alianza.

Checa F. Morán M. (1985). *El coleccionismo en España*. Madrid: Cátedra.

Pàgina web Museu del Prado <https://www.museodelprado.es/>

Pàgina web FilmAffinity <http://www.filmaffinity.com/es/film750407.html>